

УДК 811.161.2

НОВІТНІ АНГЛОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Петришин О.Л., Лужецька О.М.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Стаття містить аналіз новітніх запозичень з англійської мови у сучасній українській мові. На основі фактичного матеріалу міжкультурної комунікації визначено загальні тенденції структурно-семантичної та функціональної адаптації англомовних запозичень у сучасній українській мові. Актуальність цього питання зумовлена зростаючим інтересом до мовних запозичень та процесів їх функціонування у новому середовищі системи мови-реципієнта. Досліджено англомовні запозичення, які ще не зазнали належного лінгвістичного вивчення та підтверджено, що їхня асимілятивна перебудова на фонографемному, граматичному й семантичному рівнях відбувається неоднаковими темпами. Досліджено словотвірну активність англійських запозичень в українській мові, простежено корелятивні мовні процеси у формуванні лексики обох мов, визначено ступінь генетичної спільності між ними і з'ясовано шляхи їхньої дериваційної взаємодії. **Ключові слова:** запозичення, англіцизми, семантико-словотвірні властивості, корелятивні міжмовні процеси, фонографемний аспект, структурно-семантична адаптація.

Постановка проблеми. Сучасна міжкультурна комунікація здійснюється в умовах глобалізації англомовної культури та інтернаціоналізації англійської мови. Ці процеси об'єктивно впливають на механізми мовної адаптації запозиченої лексики. Дослідження взаємодії мовних і соціокультурних аспектів є першочерговим завданням сучасної науки та має велике теоретичне й практичне значення, особливо на фоні зростаючої міжкультурної інтеграції і мовної глобалізації.

Сьогодні, у ХХІ ст. англійська мова продовжує значною мірою впливати на українську; численні англіцизми систематично поповнюють її лексичний склад. Процес освоєння запозичених словникових одиниць є результатом тісної взаємодії фонетичних, граматичних і семантичних систем «мови-донора» й «мови-реципієнта». Оскільки специфічні особливості останніх на перелічених рівнях не збігаються, то при переході в запозичувану мову іншомовні слова зазнають різного роду змін, пристосовуючись до її норм і законів. Власне так і відбувається адаптація запозичення до фонологічної системи мови-реципієнта. Аналізуючи іншомовну лексику, важливо не тільки встановити сам факт запозичення, класифікувати відповідні слова за тематичними групами та виявити фонетико-морфологічні закономірності їх адаптації, а й простежити словотвірні особливості запозичень у мові-реципієнті.

З огляду на всі зазначені чинники суттєво актуалізується вивчення англіцизмів в українській мові та процесів їх асиміляції, адаптації й використання у мові-реципієнті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній соціолінгвістиці простежується яскраво виражена тенденція до вивчення міжмовної комунікації як джерела запозичень у різних мовах: в українській (дослідники Б. Ажнюк, Д. Баранник, Н. Диб'як, Ю. Жлуктенко, Т. Кияк, Л. Мацько, О. Стишов) та англійській (науковці В. Hansen, Н. Hitchings, А. Stanforth, S. Thomson). Сьогодні питання мовних запозичень набули особливої актуальності у зв'язку з численними розробками різноманітних аспектів взаємодії мов і культур. Сучасні лінгвісти вважають запозичення: а) мовною універсалією (Е. Володарська, Л. Кислюк, В. Ярцева, К. Gibson); б) закономір-

ністю, притаманною всім або більшості мов світу (О. Ахманова). Наявність запозиченої лексики об'єктивно характерна для будь-якої мови, що зумовлено як позалінгвальними факторами, так і власне природою мови як цілісної системи.

Останнім часом увага багатьох науковців зосереджена на дослідженні лексичних запозичень з англійської мови, які називають *англіцизмами* (Б. Ажнюк, О. Юферова), або *англіцизмами* (Л. Архипенко, А. Дьяков, А. Міщенко).

Вивчення англомовних запозичень особливо увиразнилося в мовознавстві протягом останнього десятиріччя і мало на меті переважно виявлення тематичних груп досліджуваної лексики, головно термінологічної (Ю. Безрукова, О. Бершов, Л. Кислюк, О. Махньова, А. Наумовець, О. Стиглов, С. Федоровець та ін.).

Актуальність запропонованої розвідки зумовлена сучасною лінгвістичною тенденцією до комплексного дослідження власне процесів контактування мов як об'єкта наукових інтересів соціолінгвістів у мовознавстві ХХІ ст., а також результатів цих взаємодій, одним із яких є запозичення.

Мета статті – на основі аналізу фактичного матеріалу міжкультурної комунікації визначити загальні тенденції структурно-семантичної та функціональної адаптації англомовних запозичень у сучасній українській мові.

Як відомо, найголовнішою умовою запозичення іншомовних слів вважається наявність контактування мови-реципієнта з мовою-донором. Слід зазначити, що з розвитком електронних технологій в умовах зростаючої міжкультурної комунікації процес запозичення відбувається все інтенсивніше. На відміну від лексичного проникнення, запозичення, на думку В.В. Мартинова, «...передбачає як необхідну умову культурний вплив і експорт-імпорт реалій (нові знаряддя та засоби виробництва, нові поняття суспільного життя)» [13].

Процес запозичення включає перехід лексем з однієї мови в іншу. При цьому лінгвісти з'ясовують не лише шляхи проникнення іншомовного слова в рідну мову, а й характер запозичення на фонетичному, граматичному та лексико-семантичному рівнях (В. Аристова, Л. Крисін, Д. Лотте, В. Ярцева).

Для сучасної української мови характерне стрімке збільшення абсолютної кількості англіцизмів та їх відносно частки серед інших чужомовних запозичень. Інтенсифікації зазначеного процесу сприяють передусім позамовні чинники: 1) суспільно-політичні й економічні перетворення в Україні, її відкритість та інтеграція в міжнародні структури, долучення до європейських культурних та інформаційних взаємодій; 2) потужніший (порівняно з попередніми періодами) англо-американський вплив на Україну та інші держави світу; 3) надзвичайно швидкі зміни інформаційного потенціалу з появою міжнародних телекомунікаційних мереж, посиленням небувало раніше впливу мас-медіа та реклами.

Дослідниця І. Скорейко-Свірська виокремлює групу мовних чинників, що сприяють активізації англійських запозичень у сучасній українській мові: 1) потреба синхронного узгодження номінаційно-лексичного рівня української мови (мовної картини світу) з її поняттєвою системою; 2) авторитетний міжнародний статус англійської мови у світі і, на противагу йому, – нестабільність української мови у власній державі; 3) відсутність вітчизняних лексем для найменувань нових понять, запозичених із зарубіжної дійсності, а також обмежений час для номінативних процесів української мови на тлі тенденції до універсальності й інтернаціоналізації словникового складу сучасних мов; 4) наявність словотвірного, граматичного та лексико-семантичного потенціалу для освоєння українською мовою запозичуваних англіцизмів [16]. За спостереженнями сучасних лінгвістів, сьогодні основним способом запозичення новітніх слів з англійської в українську мову залишається прямий, безпосередній: англійська мова є мовою-донором у 80%, а мовою-посередницею – лише у 20% запозичень [15].

Дослідники акцентують, що запозичення відбувається як письмовим, так і усним шляхом. Специфікою цього процесу на сучасному етапі є його надзвичайні швидкість і потужність. Скажімо, новітні англіцизми фіксуються лексикографічно зі значним відставанням порівняно з їх фактичним входженням до загальнономовного вжитку, чому суттєво сприяють засоби масової інформації, реклама тощо.

Запозичуючи слово, мова-реципієнт не завжди засвоює його в тому вигляді, в якому воно існувало в мові-донорі. Під час уживання більша частина іншомовних лексем (як правило, разом із запозиченням понять, реалій і т. д.) адаптується структурою мови-реципієнта. Поступово багато слів, асимільованих українською мовою, проникають до складу загальнономовної лексики й перестають сприйматися як іншомовні. Запозичення зазнають різноманітних змін (фонетичних, морфологічних, семантичних), згідно із законами розвитку української мови, її функціонально-стилістичних норм. Відмінності у звуковому складі, граматиці, семантико-словотвірних властивостях української мови й мови-донора зумовлюють поступову асиміляцію іншомовного слова, упродовж якої воно пристосовується до звукової системи мови-реципієнта, підкоряючись правилам вітчизняного словотвору та словозміни, втрачаючи, таким чином, риси свого неукраїнського походження.

Запозичення включають подальшу адаптацію і включення іншомовного слова чи його елемента до словникового складу мови-реципієнта.

Методом суцільної вибірки з газетних та журнальних текстів україномовних періодичних видань, електронних словників нами були відібрані певні лексичні одиниці і класифіковані за сферами вжитку на п'ять тематичних груп: культура, економіка, суспільно-політичне життя, повсякденне життя, науково-технічна сфера. Найчисленнішу групу становить лексика з галузі «Економіка, банківська справа і фінанси». Її специфіка полягає в переважанні частково детермінологізованих економічних, банківських та фінансових назв: *бізнес-хол, бонд, бренд-менеджер, джобер, дилер, дисконт-брокер, дистриб'ютор, крос-курс, маркетинг, мерчандайзинг, офшор, стайлінг, трейдер, фактор-компанія, ф'ючерс*, тощо.

Ще одну численну групу становлять запозичення, пов'язані зі сферою культури: *бестселер, блокбастер, бойз-бенд, брейн-ринг, ді-джей, екшн, кастинг, продакшн, реаліті-шоу, ремікс, рімейк, рок, саундтрек, свінгер, ток-шоу, топлес, трилер, хай-фай, хіп-хоп, хіт, шоумен*.

У тематичній групі «Суспільно-політичне життя» ми виявили такі запозичення: *агент, бебі-бум, бізнес-вумен, бренд, бренд-менеджер, брокер, гендер, грин-кард, дайджест, демаркетинг, дефолт, дилер, екзит-пол, експорт, крос-курс, кілер, лізинг, мерчандайзер, офіс, прайм-рейт, промоушн, ріелтер, саміт, спікер, спонсор, стайлінг, стингер, факс, фандрайзер*.

До науково-технічної сфери належать такі англіцизми: *банер, блог, браузер, десктоп, дорвей, інтерфейс, клік, ксерокс, лептоп, мікропроцесор, онлайн, офлайн, сервер, софтвер, спам, файл, хай-тек, еквалайзер*.

Наводимо перелік вибраних нами з названих джерел методом суцільної вибірки запозичень з англійської мови, що стосуються повсякденного життя:

а) спорт [виокремлюємо відносно велику кількість новітніх спортивних назв, які ще не зафіксовані лексикографічно, хоча ввійшли до слововжитку й часто використовуються засобами масової інформації у спортивних програмах, новинах, рекламі]: *армреслінг, бадмінтон, баттерфляй, бейсбол, бокс, ватерполо, віндсерфінг, геймер, голкіпер, гольф, джогінг, кікбоксинг, кикер, крос, нокаут, овертайм, офсайд, пенальті, плей-офф, раунд, реслер, рефері, ринг, серфінг, сноуборд, софтбол, спаринг, стрітрейсінг, тайм, тобоган, трек, фальстарт, фол, форвард, фрістайл, шейпінг;*

б) транспорт: *маунтинбайк, скутер, спідвей, трейлер;*

в) одяг: *свінгер, смокінг, топлес, трузера;*

г) продукти харчування: *біг мак, джус, сендвіч, тонік, фаст фуд, фреш, чикен, чіпси;*

д) інші: *андеграунд, вегетаріанець, дансінг, мейнстрім, рейтинг, сленг, спінінг, спреї, тінейджер, тюнер, фрізер, хенд-мейд, хеппі енд, шопінг.*

Тематична група «Комп'ютерна техніка і технології» налічує численні останні запозичення з англійської мови в українську, що зумовлені стрімким упровадженням у наше життя новітніх технологій, а також використанням широ-

кими масами мовців комп'ютерної техніки, яка має переважно англомовні найменування: *веб-камера, вінчестер, вірус, геймер, директорія, інтернет-картка, інтернет-провайдер, інтернет-сервер, картридж, компакт-диск, монітор, мультимедіа, ноутбук, онлайн-магазин, принтер, процесор, сайт, спам, трафік, тюнер, факс, файл, флеш-пам'ять, хакер, чат, чипсет, чіп, юзер* та ін.

Такі новітні англіцизми швидко входять до загальномовного вжитку і детермінологізуються завдяки популяризації комп'ютерної техніки та її послуг серед населення, створенню густої мережі магазинів, упровадженню комп'ютерів у навчання, широкому залученню нефахівців до використання комп'ютерів.

Аналізуючи відібраний лексичний матеріал із погляду асимільованості/неасимільованості, можна виділити такі графічні особливості запозичених слів, як: а) написання слів англійською мовою (Fashion Show у стилі MTV); б) одночасне використання слів, написаних кирилицею і латиницею (PR-проект); в) використання у слові букв латинського алфавіту й кирилиці (Глюкоза, МакСим); г) написання англійських слів українськими літерами (білдинг, кіднепінг, бой енд герл) тощо.

Граматичне (морфологічне) засвоєння англійських запозичень виражається, наприклад, у тому, що нові слова відмінюються як іменники (SMS-ки, лейбл/а/ом/и) і дієслова української мови (смоукати – смоукають – смоукали; дрінкати – дрінкають – дрінкали). Той факт, що в українській мові паралельно співіснують різні форми для позначення одного поняття (PR – піар – паблік рілейшнз), свідчить про те, що українська мова ще не «обрала» для цього найбільш адекватної лексичної одиниці.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Унаслідок інтенсивних міжкультурних контактів, що відбуваються сьогодні на тлі швидкісних Інтернет-технологій, українська мова активно поповнюється новітніми англіцизмами. Високий коефіцієнт поширення англомовних запозичень серед носіїв української мови є закономірним результатом глобалізації, що підсилює вплив англійської мови на всі мови світу, в тому числі й на українську.

Здійснений нами аналіз новітніх англомовних запозичень у системі сучасної української мови підтвердив, що їх асимілятивна перебудова на фонографемному, граматичному й семантичному рівнях відбувається неоднаковими темпами. Найбільш швидко вона реалізується на рівні фор-

мальної структури (фонографемний, граматичний аспекти), значно довше триває так звана функціональна (семантична асиміляція). Зазначимо також, що менших змін у звуковому складі знають слова, запозичені писемним шляхом, порівняно з усним. Однак процес їхньої асиміляції на фонетичному рівні є дещо уповільненим унаслідок впливу орфографічних норм мови-донора. Останній особливо увиразнюється при освоєнні запозиченого слова, адже в обох згаданих мовах існують значні відмінності у вимові та написанні.

Дослідження словотвірної активності англійських запозичень в українській мові дає змогу простежити корелятивні міжмовні процеси у формуванні лексики обох мов, визначити ступінь генетичної спільності між ними і з'ясувати шляхи їхньої дериваційної взаємодії. Крім того, воно уможливує краще пізнання специфіки утворення лексичного складу кожної із аналізованих мов.

Вивчення адаптації запозиченої лексики в сучасному теоретичному мовознавстві є надзвичайно актуальним, оскільки наприкінці ХХ ст. істотно змінилися умови міжмовної взаємодії. Сьогодні максимальне розширення сфери використання англійської мови як засобу міжкультурної комунікації створює сприятливі умови для інтенсивного поповнення інтернаціонального пласту лексики мови-реципієнта.

Дериваційна інтеграція англіцизмів до українського мовного простору кінця ХХ – початку ХХІ ст. зумовлює явище так званого «нав'язування» мови-реципієнту не властивих їй морфологічних закономірностей мови-донора. Англійська мова, небезпідставно претендуючи на роль глобальної, інтенсивно насичує українську новими численними словотвірними елементами (– ing – інг, – board – борд) тощо.

Упродовж своєї функціональної адаптації в українському комунікативному просторі англіцизми постійно підтверджують високий комунікативний статус, прагматичні та стилістичні можливості.

Зазначимо, що систематизація англомовних запозичень на основі вивчення особливостей міжмовної взаємодії, шляхів і способів адаптації, особливостей функціонування в системі сучасної української мови відкриває широкі перспективи подальших наукових розвідок у цьому контексті.

Сьогодні важко передбачити, чи вийдуть нові англіцизми з ужитку, так і не утвердившись в українській мові, чи перестануть сприйматися в ній як чужорідні елементи і надовго увійдуть до її лексичної системи.

Список літератури:

1. Газета «Голос України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.golos.com.ua.
2. Газета «День». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.day.kiev/uk.
3. Газета «Дзеркало». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dt.ua.
4. Газета «Критика». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.krytyka.com/front_content.php?idcat=35.
5. Газета «Літературна Україна». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.litukraina.kiev.ua.
6. Газета «Україна молода». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.umoloda.kiev.ua.
7. Газета «Українська правда». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pravda.com.ua/news/2013/10/2/6999093.
8. Журнал «Віче». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.viche.info.
9. Журнал «Всесвіт». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.vsesvit-journal.com.
10. Журнал «Дніпро». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dnipro-ukr.com.ua.
11. Журнал «Кіно-театр». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ktm.ukma.kiev.ua.
12. Журнал «Слово і час» (НАНУ). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.slovoichas.in.ua.

13. Мартинов В. В. Мова в просторі та часі. До проблеми глоттогенезу слов'ян. – Вид. 2-е, 2004. – 112 с.
14. Мухін С. В. Співвідношення понять асиміляції та натуралізації запозичень / С. В. Мухін // Теорія і практика лексикологічних досліджень: Вісник МЛУ. – 2007. – Вип. 532. – С. 15-25.
15. Попова Н. О. Структурно-семантичні особливості новітніх лексичних запозичень з англійської в українську мову (90-і рр. XX ст. – початок XXI ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Н. О. Попова; Запоріж. держ. ун-т. – Запоріжжя, 2005. – 19 с.
16. Скорейко-Свірська І. Загальні тенденції фонетико-графічної асиміляції науково-технічних термінів англомовного походження / І. Скорейко-Свірська. – 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vnulp/Ukr_term/2008_620/17.pdf.

Петришин О.Л., Лужецкая А.М.

Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко

НОВЕЙШИЕ АНГЛОЯЗЫЧНЫЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ КАК СРЕДСТВО МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Аннотация

Статья содержит анализ новейших заимствований из английского языка в современном украинском языке. На основе фактического материала межкультурной коммуникации определены общие тенденции структурно-семантической и функциональной адаптации англоязычных заимствований в современном украинском языке. Актуальность этого вопроса обусловлена растущим интересом к языковым заимствованиям и процессам их функционирования в новой среде системы языка-реципиента. Исследовано англоязычные заимствования, которые еще не подверглись надлежащему лингвистическому изучению; подтверждено, что их ассимилятивные изменения на фонографическом, грамматическом и семантическом уровнях происходят неодинаковыми темпами. Исследовано словообразовательную активность английских заимствований в украинском языке, рассмотрено коррелятивные межъязыковые процессы в формировании лексики обоих языков, определено степень генетической общности между ними и пути их деривационного взаимодействия.

Ключевые слова: заимствования, англицизмы, семантико-словообразовательные свойства, коррелятивные межъязыковые процессы, фонографический аспект, структурно-семантическая адаптация.

Petryshyn O.L., Luzhetska O.M.

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

RECENT ENGLISH BORROWINGS AS A MEANS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Summary

The article focuses on the analysis of the latest borrowings from the English language in the modern Ukrainian language. The general tendencies of structural-semantic and functional adaptation of English-language borrowings in the modern Ukrainian language on the basis of the actual material of intercultural communication are determined. The importance of this issue is due to the growing interest in linguistic borrowings and the processes of their functioning in the system of the recipient language. It is most quickly realized on the level of the formal structure (phonographic, grammatical aspects), the so-called functional (semantic assimilation) continues much longer. The word-building activity of the English borrowings in the Ukrainian language is investigated, the correlative interlingual processes in the formation of the vocabulary of both languages are traced, the degree of their genetic similarities and the ways of their derivational interaction are determined.

Keywords: borrowings, anglicisms, semantic word-building properties, correlative language processes, phonographic aspect, structural-semantic adaptation.